

Fågelinventering och förväntad påverkan på fågellivet Bergön 2024

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Allmän beskrivning av naturmiljön	3
Metodik och avgränsning.....	5
Begreppet rödlistad art	6
Resultat och bedömning.....	6
Tillfälligt förekommande fåglar och fåglar med större revir.....	11
Häckfåglar områdesvis	7
Rödlistade häckfåglar på Bergön.....	10
Tidigare rapporterade förmodade häckfåglar	11
Källor	13

Detta är en projektrapport skriven av Fennicus Natur AB. Företaget drivs av Mikael Hagström. Fennicus Natur genomför såväl bredare allmänekologiska inventeringar som mer specialiserade inventeringar av kryptogamer och fåglar. Företaget skriver också skötselplaner, genomför guidningar och håller enstaka föredrag.

Sammanfattning

Bergön ligger i yttre delen av Östergötlands skärgård, ca 5 km sydost om Arkösund i Norrköpings kommun. Ön är ca 13 hektar stor och naturen domineras av berghällar med spridda tallar och små sänkor och sprickdalar med björkdominerade sumpskogar. På ön finns en före detta kustartillerianläggning med avsprängda och utfyllda ytor med sprängsten, ett vägsystem och några mindre gräsytor.

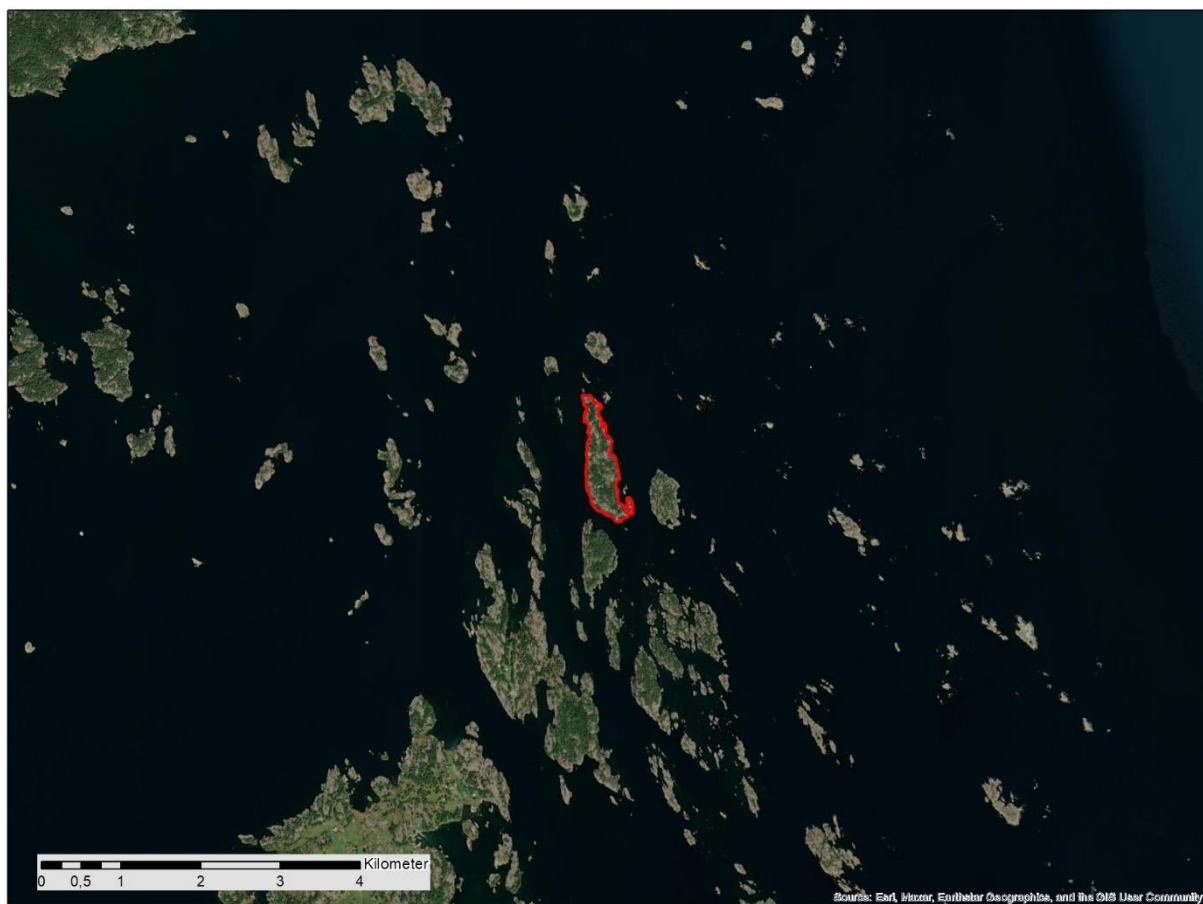
Fågelfaunan på ön är att betrakta som typisk för en skärgårdsö i denna storlek, men med större tätheter av arter som häckar i holkar och i stenrösen och skrymslen. Av visst intresse är också förekomsten av gråsiska, som misstänks vara häckande par av den sydliga populationen (brunsiska) som är på frammarsch. Då ön är så pass stor att den med viss regelbundenhet får besök av vildsvin och räv saknas många häckfåglar som finns på de minsta och mest exponerade skären i omgivningen såsom måsfåglar, tärnor och flertalet vadare. Några arter som har större revir, t ex gröngöling, havsörn och lärkfalk nyttjar ön för födosök av och till, men förefaller inte häcka på ön.

En etablering av en stugby på ön skulle sannolikt innebära viss påverkan på fågellivet på ön. Ökad mängd gläntor och luckighet skulle sannolikt vara gynnsamt för arter som stare, grönfink och gulspurv och arter som grå flugsnappare, koltrast och sädesärta som trivs i människors närhet skulle troligen också gynnas. Det är inte heller osannolikt att ytterligare någon art som trivs i människors närhet som pilfink, gråspurv eller björktrast etablerar sig här. En viss negativ påverkan kan förväntas på några sångare, grönsiska och näktergal till följd av minskad förekomst av täta buskage och lövskog. Så länge röjningarna inte sker under häckningsperioden bedöms inte artskyddet beröras då det är arter som nationellt sett har stora och stabila populationer.

Allmän beskrivning av naturmiljön

Den 13 hektar stora Bergön domineras av bergknallar och där det finns lite jord växer tall och björk och enstaka ek, asp, klibbal och rönn. På ön finns en före detta kustartillerianläggning med bergrum, avsprängda och utfyllda ytor med sprängsten, ett vägsystem och några mindre gräsytor.

Ön är belägen i den yttre skärgården, exponerad från ost och nordost, med ett stort antal öar i samma storleksordning främst i söder. I princip i alla riktningar finns rikligt med små helt kala skär. På en del av dessa, och då främst de som ligger lite mer avskilt från större öar, har kolonier med häckande kustfåglar.

Karta 1: Bergöns läge i landskapet.

Metodik och avgränsning

Två fältbesök gjordes med syfte att fånga upp så mycket som möjligt av häckfågelfaunan på ön (se karta 2). Besöken genomfördes 17e april och 12e maj 2024. Samtliga fågelarter som observerades (läten och visuella observationer) noterades tillsammans med eventuella indikationer på häckning. Arter som rörde sig på högre höjd och där Bergön inte utgör något lämpligt habitat för vare sig häckning, rastning eller födosök noterades utan positionsbestämning medan arter där Bergön bedömdes kunna vara relevant noterades med plats. Observera att småskär och kobbar i öns närhet inte ingår i inventeringen och att eventuella fågelförekomster på dessa inte berörs i rapporten (se dock ”Allmän beskrivning av naturmiljön” ovan).

Uppgifter om fågelobservationer från perioden 2014 – 2024 har också hämtats från Artportalen. Uppgifterna har sedan bedömts utifrån hur sannolikt det är att arterna häckar på ön.

Karta 2: Inventeringsområdet.

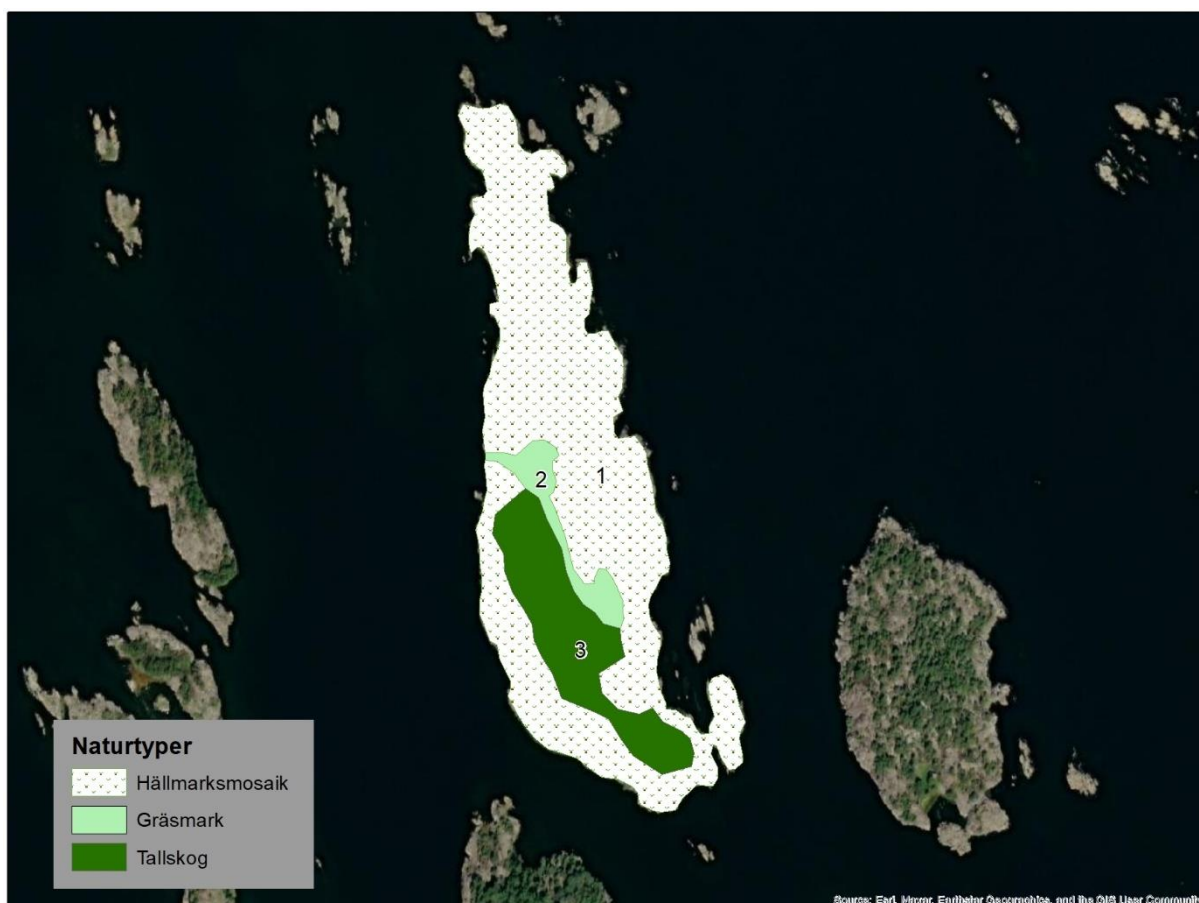
Bedömningen av hur arterna påverkas av en hyrstugetablering på ön grundar sig i arternas huvudsakliga livsmiljö samt deras födoval och även häckningstid på året. Även arternas populationsstorlek har vägts in. Information om detta hämtas på Artdatabankens artfaktasidor (Artdatabanken 2024) och sammanställningar av arternas populationsutveckling (Green mfl 2023) och populationsstorlek (Ottosson m fl 2012).

Begreppet rödlistad art

Rödlistade arter är arter som minskar, är särskilt känsliga för pågående markanvändning eller är så sällsynta att de löper risk att dö ut från landet enligt ArtDatabankens expertkommittéer (Gärdenfors, U (ed) 2020). De rödlistade arterna delas in i olika kategorier utefter hur stor risken för att de ska dö ut från Sverige bedöms vara. Kategorin **NT** är den kategori som innebär den lägsta risken men ändå nästan hotade (Near Threatened), **VU** står för Vulnerable = sårbar, **EN** står för Endangered dvs starkt hotad, **CR** står för Critically Endangered akut hotad och sedan finns en kategori **DD**, Data Deficient, där arter som man saknar tillräcklig kunskap om men som ändå tros hamna inom rödlistan redovisas.

Resultat och bedömning

Resultatet av besöken vad gäller konstaterade eller förmodade häckfåglar redovisas områdesvis nedan. Rödlistade arter kommenteras sedan vidare art för art. Häckningsindikationer har förutom från fältbesöket även hämtats från uppgifter om fågelobservationer ur Artportalen från den senaste 10-årsperioden (redovisas separat).

Karta 3: Områden av olika karaktär.

Häckfåglar områdesvis

De olika ytorna redovisas med en lista med häckfåglar, ibland tillsammans med en kort kommentar.

Område 1 Hällmarker med mosaik av träd och buskar

Större delen av ön domineras av kala hällar varvat med talldungar, buskage och sänkor med fuktig björk- och klibbalskog. Här finns också en hel del stenrösen och skrymslen och relativt många fågelholkar. Här finns också enstaka naturligt hålträd.

Tabell 2: Förmodade häckfåglar i område 1. Bedömt antal.

Art	Antal par	Aktivitet	Kommentar
Blåmes	2	I bo	I holk
Bofink	6 - 9	Sång	Ev inslag av sena flyttande individer
Drillsnäppa NT	1?	Obs i lämplig biotop	Ev här eller på annan ö i närheten
Entita NT	1	I bo	I holk
Gräsand	1?	I par	På stranden, inget rede hittat
Grönfink EN	1	Sång	
Grönsiska	1	Sång	Ev här eller i tallskogen (omr 3) (tot 2 par på ön)
Hämpling	1	Sång	Möjlig häckning längst i norr
Knipa	2	I bo	Ev ytterligare något par i holk
Knölsvan	1?	I par, nära stranden	Ev blir det en senare häckning
Koltrast	3	Sång, varnande	
Kungsfågel	1	Sång	
Lövsångare	6	Sång	
Näktergal	1	Sång	På öns norra del
Ringduva	1	I par, sång	
Rödhake	1	Sång, varnande	
Rödstjärt	2-3 par	Sång	
Småskrake	2 par	I par nära ön	Vid södra stranden. Möjlig senare häckning
Stare	1	I bo	
Stenskvätta	1	Sång	
Storskrake	2	I bo	Ev ytterligare något par i holk
Svartvit flugsnappare NT	1	I bo	Ev ytterligare någon hona i holk
Sädesärsla	7	Varnande, sång	
Talgoxe	5	I bo, sång	I holkar, bland annat
Trädgårdssångare	1	Sång	
Trädkrypare	1	Sång	
Törnsångare	1	Sång	
Ärtsångare	6	Sång	

Påverkan av eventuell stugby

Tättingar (små fågelarter) som främst häckar i holkar (och i naturliga hålträd) påverkas nog främst av mängden holkar i området. Sannolikheten att det sätts upp holkar även framgent torde öka med en stugby på plats, även om det inte är någon garanti. Dessa arter är blåmes, entita, rödstjärt, stare (i år i naturliga bon) svartvit flugsnappare och talgoxe.

Även knipa, storskrake och ibland småskrake häckar i holkar och även för dessa arter är nog holkarna det som har störst betydelse för häckningarna. Sett på populationsnivå (den lokala populationen) skulle säkert holkarna lika gärna kunna sitta på någon närliggande ö och få lika goda resultat.

Ett större antal arter bor i och under träd och buskar och hämtar också en stor del av sin föda där (bofink, grönfink, grönsiska, hämpling, koltrast, kungsfågel, lövsångare, näktergal, rödhake, rödstjärt, trädgårdssångare, trädkrypare, törnsångare och ärtsångare). De flesta av de nämnda gynnas av en glesare struktur med mer gläntor och bryn i träd och buskskikt vilket en stugetablering kan förväntas ge. De arter som däremot främst har skogigare biotoper som sin huvudsakliga hemvist kan antas missgynnas något (bofink, grönsiska, kungsfågel, lövsångare och trädkrypare). Även ärtsångare NT och näktergal kan förväntas missgynnas något eftersom de tätaste buskagen är så pass viktiga för dem och de kommer att minska i utbredning.

Stenskvättan bor främst i stenrösen i öppnare miljöer och även sädesärlan misstänks i huvudsak bo under sten på ön. Stenskvättan är nog främst knuten till de öppnare hållmarkerna vid stränderna och kommer sannolikt inte påverkas i någon riktning av byggnationerna. Sädesärlan förekommer redan i så pass stort antal att man inte kan förvänta sig fler på ön, men om den påverkas är det åt det positiva hållet eftersom den generellt gynnas av bebyggelse och gräsmattor.

Ringduva bor i träd och högre buskar men födosöker gärna på marken i gles skog och på gräsytor och torde gynnas av en stugby.

Drillsnäppan häckar gärna på steniga smala strandremsor mellan buskage och vatten och förmodas häcka så på öns sydvästra strand. Så länge inte den strandremsan tillgängliggörs kommer knappast arten påverkas av stugetableringen.

Förslag på hänsyn

Anläggningsarbeten undviks under fåglarnas huvudsakliga häckningsperiod (15 april – 1 juli). Holkar som blir dåliga ersätts med nya. I synnerhet större holkar som kan tänkas inrymma knipa, stor- och småskrake placeras avskilt. Det tätt buskiga området på öns sydvästra del lämnas orört.

Område 2 Gräsmarken

Området består av två lite öppnare partier med främst gräs- och örtvegetation och en sammanbindande bergkrossväg som skapats under perioden som militäranläggning. I den norra delen finns några mindre byggnader, samt vid stranden en brygga. Flera fåglar som värdesätter denna del häckar i träd och buskar i delområde 1 och 3 i närheten av ytan, men några arter häckar på byggnader och under bryggan.

Tabell 3: Förmodade häckfåglar i område 2. Bedömt antal.

Art	Antal par	Aktivitet	Kommentar
Grå flugsnappare	1	Sång	Trolig häckning i/på byggnad
Gulspurv	1	Sång	Trolig häckning i direkt anslutning till ytan
Ladusvala	2	Bobygge	Troligen 2 bon under bryggan
Stare VU		Viktigt födosöksområde	Häcker i träd utanför ytan
Sädesärila	1	Födosök, sång	Möjlig häckning i/på byggnad
Törnsångare		Viktigt födosöksområde	Häcker utanför området

Påverkan av eventuell stugby

Dessa arter är sådana som gärna lever i människors närhet och generellt gynnas av ökade ytor med gräs- och örtvegetation och av fler lite öppnare bryn. Det är heller inte osannolikt att ytterligare någon fågelart, t ex pilfink eller björktrast, attraheras av området om det öppnas upp mer och blir mer likt sommarstugutomter.

Förslag på hänsyn

Anläggningsarbeten undviks under fåglarnas huvudsakliga häckningsperiod (15 april – 1 juli). Holkar som blir dåliga ersätts med nya.

Område 3 Tallskögen

Området består av en lite större samlad ytan med gammal tallskog. Här finns några naturliga hålträd, men framförallt en hel del holkar med häckande fåglar. Gråsiskorna bedöms kunna vara häckande av den sydliga populationen som är på expansion i södra Sverige (ibland kallad brunsiska).

Tabell 4: Förmodade häckfåglar i område 3. Bedömt antal.

Art	Antal par	Aktivitet	Kommentar
Blåmes	1	Sång	Vid holk
Bofink	1 - 2	Sång	
Gråkråka	1	Sång	Vid båda tillfällena
Gråsiska	2	Sång, i par	Vid båda tillfällena
Grönfink	1	Sång	Vid båda tillfällena
Grönsiska	1	Sång	Boplats osäker (tot 2 par på ön)
Gärdsmyg	1	Sång, varnande	
Knipa	1	I bo	I holk
Koltrast	1	Sång, varnande	
Lövsångare	1	Sång	
Ringduva	1	I par, sång	
Stare	1	I bo	
Storskrake	1	I bo	I holk
Svartvit flugsnappare	1	I bo	Ev ytterligare någon hona i holk
Talgoxe	2	I bo, sång	I minst 1 holk
Trädpiplärka	1	Sång	

Påverkan av eventuell stugby

Även i detta område finns en hel del tättingar och även knipa och storskrake som främst häckar i holkar (och i naturliga hålträd) och som främst påverkas av mängden holkar i området (se tidigare resonemang). Grönfink och trädpiplärka gynnas av inslag av enbuskar och berghällar vilket knappast kommer att påverkas av en stugby med nu liggande förslag till omfattning och placering, där tallskogen till stor del lämnas orörd. Även påverkan på skogsarter (bofink, gråsiska, grönsiska, gårdsmyg och lövsångare) borde vara begränsad i och med det senare.

Förslag på hänsyn

Anläggningsarbeten undviks under fåglarnas huvudsakliga häckningsperiod (15 april – 1 juli). Holkar som blir dåliga ersätts med nya. I synnerhet större holkar som kan tänkas inrymma stor- och småskrake placeras avskilt.

Rödlistade häckfåglar på Bergön

Av häckfåglarna som påträffades under 2024 på ön återfinns 5 arter på den nationella rödlistan. En kort artvis sammanfattning av deras situation i landet och på Bergön redovisas nedan.

Drillsnäppa NT har minskat tydligt i landet under de senaste ca 15 åren. Den häckar gärna på steniga smala strandremsor mellan buskage och vatten och förmodas häcka så på öns sydvästra strand. Så länge inte strandzonen tillgängliggörs kommer knappast arten påverkas av anläggningen av stugorna.

Grönfinken EN har minskat kraftigt i landet under senare år, främst till följd av en parasitsjukdom, men är fortfarande en vanlig fågel. Arten trivs bäst i blandade miljöer med både uppvuxna träd, täta buskage och öppna gärna örtrika gräsmarker. Bo placeras i täta träd eller buskar. På Bergön häckar sannolikt 2 par. Arten förväntas inte påverkas av en stugetablering enligt nuvarande plan.

Gulsparven NT har minskat kraftigt i landet under senare decennier men populationen har stabiliserats under senare år. Orsaken till minskningen tros vara ett förändrat jordbruk med mindre variation och mindre ogräs och minskad insektstillgång. Gulsparven är fortfarande en vanlig fågel. Arten trivs bäst i blandade miljöer med både uppvuxna träd, täta buskage och öppna gärna gräsmarker. På Bergön häckar 1 par. Den förväntas inte påverkas av planerad stugetablering.

Staren VU har minskat relativt kraftigt i landet under senare år, vilket främst tros bero på minskad djurhållning (småskaligt jordbruk). Arten behöver både öppna gräsytor med kort vegetation och hålträd för bon. Arten äter, förutom insekter som trivs kring boskap, också gärna bär och frukt. På Bergön häckar 2 par i varsin asp. Arten förväntas inte påverkas negativt av etableringen förutsatt att dess boträd sparas.

Svartvit flugsnappare NT har bedömts som ”nära hotad” i senaste rödlistan. Den bedöms minska något i populationsstorlek. Arten trivs bäst i blandade miljöer med både uppvuxna lövträd, täta buskage och öppna gärna örtrika gräsmarker. Arten häckar i hålträd och i holkar. Områden med äldre småhusbebyggelse har de tätaste förekomsterna av arten i dagsläget. På Bergön hävdade 2 hanar revir, eventuellt med flera honor. Arten förväntas inte påverkas negativt av stugetableringen.

Ärtsångare NT har bedömts som ”nära hotad” i senaste rödlistan. Den bedöms minska något de senaste åren men har en stabil population sett över 30 år och är en allmän fågel. Arten trivs bäst i blandade miljöer med både uppvuxna träd, täta buskage och öppna gärna örtrika gräsmarker. Arten

häckar i täta buskar och liknande. Områden med äldre småhusbebyggelse har täta förekomsterna av arten. På Bergön verkar arten trivas bra och 6 revirhävdande hannar hördes vid inventeringen.

En stugetablering behöver inte vara negativt för arten då den även gärna häckar i villaträdgårdar och liknande, samtidigt häckar så pass många par av arten på Bergön i dagsläget att man nog kan anta att ön är nära optimal för ärtsångare. Förväntan om en minskning med ett eller två par känns därför mer rimlig.

Tillfälligt förekommande fåglar och fåglar med större revir

Några fågelarter som noterades vid inventeringen av ön får ses som tillfälliga överflygare där Bergön inte har något värde för dem. Till denna kategori hör flertalet vitfåglar och vadare. Ytterligare några arter passerar vid flyttning medan andra arter har Bergön som en del i ett större revir, men de antas inte häcka på just denna ö. Den senare kategorin av mer eller mindre tillfälligt förekommande arter redovisas nedan i tabell 1.

Tabell 1: Tillfälligt förekommande observerade fågelarter där Bergön antas ha viss funktion

Art	Antal	Bedömning	Kommentar
Gröngöling		Del i större revir	Ej boplats på ön
Havsörn NT		Del i större revir	Ej boplats på ön
Lärkfalk		Del i större revir	Ej boplats på ön
Steglits	2	Ej häckningsrevir. Visst värde för födosök resten av året	Bara obs 1a besöket.

En etablering av en stugby på Bergön skulle knappas alls påverka havsörn, lärkfalk eller steglits eftersom födounderlaget för dessa inte kan förväntas påverkas till följd av en sådan etablering. Vad gäller steglitsen kan man möjligen förvänta sig att mängden gräs- och örtfrön, som är huvudsaklig vinterföda för den, istället ökar något. Vad gäller gröngölingen, som till stor del äter myror, är det svårare att förutse graden av påverkan. Födomässigt kan man misstänka att myror till viss del kommer att bekämpas i direkt anslutning till byggnaderna samtidigt som en utglesning av buskage och dungar sannolikt gynnar stackmyror och därmed gröngöling.

Tidigare rapporterade förmodade häckfåglar

Från Bergön har en del fåglar rapporterats av allmänheten till Artportalen tidigare år. Arter som bedöms kunna varit häckfåglar, och som inte påträffats under årets inventering, redovisas i tabell 5 nedan. Vad gäller fåglar som rapporteras på detta sätt så finns en stark överrepresentation av mindre vanliga arter medan de mest allmänna knappast rapporteras alls varför ön sannolikt har hyst ytterligare några häckfågelarter den senaste 10-årsperioden.

Tabell 5: Möjliga häckfåglar rapporterade till Artportalen 20140101-20240604

Artnamn	Antal	Häckningsindicium	Senast år
Ejder (VU)	2 par	Med ungar nära stranden i söder	2020
Grågås	1 par	Med ungar nära stranden i söder	2020
Hussvala (VU)	1 par	Bo med ungar	2021
Härmsångare		Sång	2020
Taltrast		Sång	2020

Påverkan av eventuell stugby

Dessa arter förefaller inte vara häckfåglar i dagsläget (2024) men med tanke på att de nyligen sannolikt häckat kan man inte utesluta att de kommer tillbaka som sådana. En stugetablering skulle kunna påverka om så sker och även utfallet av häckningsförsök.

Ejdern VU har minskat dramatiskt i Östgötaskärgården och börjar bli en ovanlig fågel. Den skulle mycket väl kunna komma att placera bon under buskagen nära stranden, främst i sydväst men även längs västra kanten på öns norra del (där inga anläggningar planeras).

Grågåsen har en stark positiv populationstrend och är numer en vanlig fågel såväl i skärgården som i inlandet. Den skulle kunna häcka på liknande platser som ejdern på Bergön men skulle nog helst bo på eller i anslutning till lite öppnare stränder.

Hussvalan VU har minskat kraftigt de senaste årtiondena. Den häckar främst i anslutning till människor och placerar sina bon mest på byggnader. Eftersom den häckat på ön tidigare är det inte omöjligt att den återkommer som häckfågel förutsatt att den hittar tillräckligt med mat (flygande insekter). En stugetablering kan inte förväntas minska möjligheterna för arten även om den inte väsentligen ökar heller.

Härmsångare är en mindre allmän fågel som främst häckar i lummiga lövskogsmiljöer. Men kan misstänka att den av och till häckat på Bergön med de frodiga fuktiga björkdungarna som viktigaste delar i reviret. En stugetablering enligt nuvarande plan skulle minska lövskogen en del varför det blir mindre sannolikt att härmsångaren återkommer som häckfågel efter en stugetablering.

Taltrasten är en vanlig fågel i varierade skogsmiljöer. Den födosöker förutom på träd och buskar gärna längs skogsvägar och på små gräsytor. Arten häckar sannolikt av och till på Bergön och kommer förmodligen inte missgynnas av en stugetablering då födobasen inte förväntas minska nämnvärt.

Källor

Artdatabanken 2024: Artfakta <https://artfakta.se/naturvard?lang=sv>

Artportalen: <https://www.artportalen.se>

Green mfl 2023. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling: Årsrapport för 2022. Lunds Univerisitet. Lund

Ottosson m fl. 2012. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. SOF, Halmstad